

2. lecke

A kritikai filozófia

Feladat:

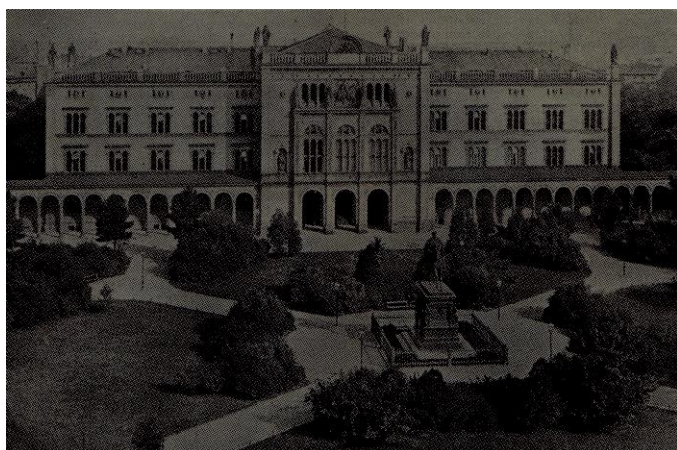
Olvassa el Immanuel Kant: *A tiszta ész kritikája* című művének Előszavát (I-II) és Bevezetését.

I. Kant: *A tiszta ész kritikája*. Atlantisz, 2018. (ford. Kis János, Papp Zoltán)

A kanti filozófia kritikai korszakát három mű fémjelzi:

1. *A tiszta ész kritikája,*
2. *A gyakorlati ész kritikája,* és
3. *Az ítélőerő kritikája.*

Az első 1781-ben jelent meg, az elméleti ész gyakorlati alkalmazásáról szóló második mű 1788-ban, míg a harmadik 1790-ben.



Königsbergi Egyetem

„Mostanáig feltételezték, hogy ismereteinknek mindig tárgyakhoz kell igazodniok; ám e feltételezés következtében megbukott minden kísérlet, hogy fogalmak útján a priori módon megtudjunk valamit a tárgyról és bővítsük ismereteinket. Próbáljuk meg hát egyszer, nem jutunk-e messzebbre a metafizika feladatainak terén, ha feltesszük, hogy a tárgyaknak kell ismereteinkhez igazodniok, ami jobban megfelel a követelménynek, hogy a priori tudással rendelkezessünk róluk,

mely azt megelőzően állapítana meg valamit a tárgyról, hogy ezek adva lennének nekünk. Itt ugyanarról van szó, mint Kopernikust legfontosabb gondolatánál: midőn azt találta, hogy az égitestek mozgását nem tudja kielégítően megmagyarázni, ha feltételezi, hogy a csillagok serege forog a megfigyelő körül, Kopernikust kipróbálta, nem jár-e nagyobb sikerrel, ha felteszi, hogy a megfigyelő kering, és a csillagok nyugalomban vannak. Ugyanezt a kísérletet elvégezhetjük a metafizikában is, a tárgyak szemlélete kapcsán. Ha a szemléletnek kell a tárgyak tulajdonságaihoz igazodnia, úgy nem látom be, miként szerezhetnénk bárminemű a priori tudást e tulajdonságokról; ha azonban a tárgy (mint az érzékek objektuma) igazodik szemléletalkotó képességünk tulajdonságaihoz, úgy egész jól el tudom képzelni ezt a lehetőséget.” Kant: *A tiszta ész kritikája*, Előszó, Második Kiadás (TÉK)

Feladat: Értelmezze a megismerés eddigi menetét, és elemezze, hogy mit jelent a Kant által meghirdetett fordulat a filozófia és a természettudományok számára

Ismereteink

- *a priori* – tapasztalás előtti;
- *a posteriori* – tapasztalásból származó ismeret

Az **ítélet** általános formája:

S – c – P (Subiectum / copula / Praedicatum)

Az alany (S) és állítmány (P) kapcsolódik össze egy ítéletben. Ezek alapján Kant az ítélet két formáját különbözteti meg:

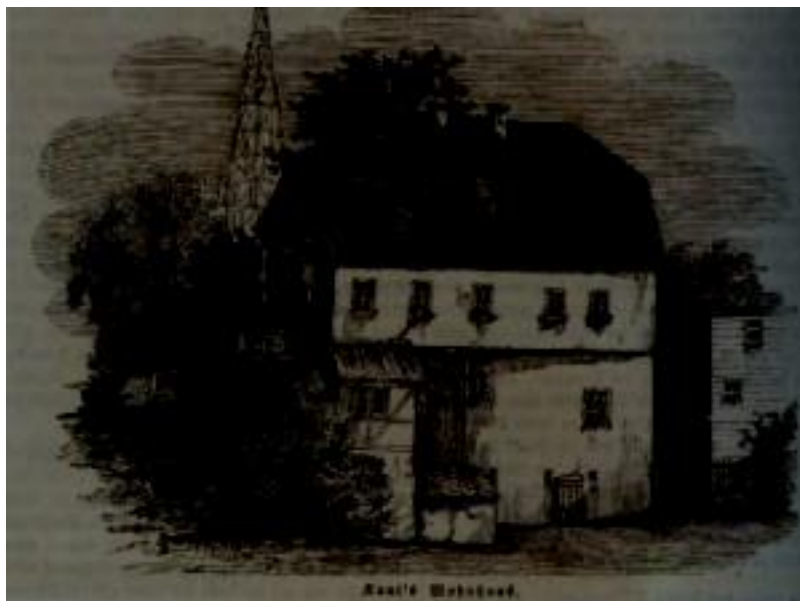
- Analitikus
- Szintetikus

Az első esetben az állítmány (P) nem közöl új információt az alanyról (S) ahhoz képest, amit az alany fogalma eredendően magában foglal. Példa: a test kiterjedt.

A második esetben az állítmány (P) új ismeretet közöl az alanyról (S), amely ismeret nincs benne az alany fogalmában. Példa: a test sárga. (Meg kell tapasztalnom, azaz meg kell nézmem, hogy milyen színű. Az alany fogalmából pl. a színe nem következik.)

A kérdés: lehetséges-e az *a priori* szintetikus ítéletek? Kant válasza: a tiszta természettudomány és a matematika, geometria képes a priori szintetikus ítéletek alkotására. Ilyen a $7+5=12$. A 7 és 5 fogalmából a 12 nem következik, ezért szintetikus, valamint nem függ a tapasztalástól, ezért a priori.

Kérdés: Melyik ismeret nyújt minden esetben alapot szintetikus ítélet alkotásához?



Kant háza. Ismeretlen művész. Königsberg Múzeum.

Feladat: Elemezze az összefüggéseket az *a priori* / *a posteriori* ismeret, valamint az analitikus és szintetikus ítélet között.

„Transzcendentálisnak nevezek minden ismeretet, mely nem magukkal a tárgyakkal foglalatkosodik, hanem a tárgyra irányuló megismerésünk módjával, amennyiben ez a priori lehetséges kell legyen. Az ilyen fogalmak rendszerét nevezném transzcendentális filozófiának.” (Kant A tiszta ész kritikája, Bevezetés, VII.)

Kérdés: Mi pontosan a transzcendentális megismerés Kant szerint? És mit jelent ez a filozófiai megismerés számára?

Összefoglalás: Kant szerint a megismerés nem nélkülözheti a tapasztalást, amely tartalmat ad az ész által megfogalmazott problémáknak. A megismerésnek nem a tárgya, hanem az alanya döntő, és az sokkal inkább a módszerre, mintsem arra vonatkozik, amit meg akarunk ismerni. A megismerésben az ismeretek két részre oszlanak: *a priori* és *a posteriori*. Az ítéleteknek (S-c-P) ugyancsak két formája van: analitikus és szintetikus. Az *a posteriori* szintetikus ítélet minden esetben tapasztalati, ezért megalkotása nem jelent problémát. A kérdés az, hogy az elme képes-e *a priori* szintetikus ítéletet alkotni.

Jelen dokumentum a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával.
Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

